

Telični nedovršnik, problematičnost uspeha in intersubjektivni moment performativne izjave: rešitev slovenske zagonetke?

MATEJKA GRGIČ

POVZETEK

Zanimanje slovenskih jezikoslovcev Škrabčevega časa je bilo usmerjeno v probleme, katerih raziskovanje je privedlo do neke protoperformativne teorije, presenetljivo natančne in podobne kasnejšim Austinovim in Benvenistovim spisom. Vendar pa je treba poudariti, da je bilo slovensko odkritje performativa naključno in povsem neodvisno od teorije performativa, kakršno poznamo danes. Ključni problem, znotraj katerega se je razvila slovenska teorija performativnosti, je bil problem rabe glagolskih vidov, dovršnika oz. nedovršnika.

Danes se je pri slovenskem performativu uveljavila nedovršna oblika, tako da pravimo obljubljam, prisegam, ukazujem, ko hočemo z izreko besede obljubiti, priseči, ukazati. Zato se je tudi naoga tistih, ki preučujejo (slovenski) performativ, spremenila: danes je potrebno, da poiščemo vzroke, ki so privedli do rabe nedovršniških oblik, in da raziščemo zakonitosti, ki tako rabo utrjujejo.

ABSTRACT

TELIC IMPERFECT, DISPUTABILITY OF SUCCESS AND THE INTERSUBJECTIVE MOMENT OF PERFORMATIVE UTTERANCE: SLOVENIAN MISTERY SOLVED?

In times of Škrabec the interest of Slovenian philologists was focused on the problems of which investigation resulted in a kind of proto-performative theory that was surprisingly accurate and involved some similarities with the later writings of Austin and Benveniste. It is necessary to point out that Slovenian philologists discovered performatives coincidental and absolutely independent of the performative theory, as we know it today. The key problem within which the Slovenian performative theory has been developed was the use of verbal aspects, the perfect or imperfect.

The Slovene language of today privileges performatives in the imperfect form, so that we say I'm promising, I'm swearing, I'm ordering when we by uttering of these words intend to promise, swear, order. The task of those who are researching the (Slovenian) performative has therefore been changed: today it is necessary to find out the reasons which have led to the use of imperfect forms, and to investigate the rules by which such use is arranged.

Contra factum non datur logica. Vse je v bistvu že povedal Stanislav Škrabec, ko je izjavil, da je ni logike, s katero bi bilo mogoče zoperstaviti se dejstvu. In dejstvo je, da v slovenščini obljubljam z nedovršnikom: *obljubljam*, pravimo, ne pa *obljubim*; *ukazujem ti, da zapreš okno*, ne pa *ukažem ti*. A ob tem obstaja še drugo dejstvo, ki sicer stoji za performativom samim: dejstvo, da performativ zahteva dovršenost, ker pač sam dovršuje, mora dovrševati, mora biti sprejet kot do-vršitelj. Ko pravimo *obljubljam* (ali *obljubim*), mora biti obljuba dovršena, dana. Z izjavo mora biti dana realnost obljube - med izjavljalcem in sogovorcem se mora ustvariti vez obljube, ki je pred izjavo ni bilo. Kar bi (paradoksalno) pomenilo, da lahko Slovenec opravlja dejanja s performativi samo, če preze njihovo nedovršenost, izraženo v glagolski obliki performativnega stavka. "Kdor vseskozi samo obljublja, bog vedi, ali bo kdaj obljubil," bi lahko povzeli Škrabčev rahlo ironično ugotovitev (on je sicer pisal o bogoslužnih formulah),¹ ki pa po svoje še danes velja. Se pravi, da Slovenec lahko obljubi samo po pomoti.²

Pa ne samo to: ker je pri performativu nujno, da je izjava kot performativ ne samo izrečena, pač pa tudi sprejeta, mora nedovršenost nedovršnega glagola spregledati tudi sogovorec. Lahko bi torej rekli, da vladata nad slovenskim performativom permanentna laž in hipokrizija, ki Austinov tip izjave sploh omogočata.

S tako tezo, ki bi se sklicevala na konvencionalno laž, bi se lahko še najbolj uspešno ukvarjali psihologi. Performativ pa je stvar jezikoslovja in filozofije jezika, zato je nujno, da poiščemo (ali vsaj: da iščemo) rešitve tudi znotraj jezikovnega polja.³

Nedovršnik kot možni glagolski vid performativa: hipoteza o teličnosti. (Inter-subjektivnost je mogoča.)

Če se je Škrabcu še zdelo umestno dvomiti: "Kdor samo obljublja, bog vedi, ali bo kdaj obljubil," lahko danes katerikoli Slovenec, ki mu je prijatelj rekel: "Obljubljam ti, da ti plačam večerjo," konstatira - obljubil je.⁴ Sogovorec je torej tisti, ki dodeli nedovršniku iz performativa značaj dovršenosti - v smislu, da je kljub nedovršniku dejanje dovršeno, obljuba vzpostavljena. Dalje, sogovorec določi, da je performativ res performativ in da je uporabljeni glagol praesens effectivum.⁵ Izjavo

Obljubljam ti, da pridem jutri

¹ Škrabec, S., "Boj z učeno senco", v: *Cvetje z vrhov sv. Frančiška*, XVI - XVII/6, Gorica 1897-1898.

² Hipotezo o performativni pomoti je formuliral Igor Ž. Žagar, prim. Žagar, Igor Ž., *Zagatnost performativnosti ali kako obljubiti*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1989.

³ Prvo možno rešitev je predlagal že Žagar v svojem delu *Zagatnost performativnosti...* (op. cit.). Opirajoč se na Anscombrovo teorijo delokativnosti je skušal pojasniti prehod (ki ga je pred njim dokumentiral Škrabec) od dovršnih do nedovršnih oblik v performativu. Vendar pa ostaja, tudi v primeru, da sprejmemo Žagarjevo hipotezo, še eno nerešeno vprašanje: kako pa deluje danes ta slovenski - nedovršni - performativ?

⁴ Problem se vsekakor ni pojavil v zadnjih časih, pač pa že v Škrabčevem obdobju. Prim. razprave Luke Pintarja, Rajka Peruška in Viktorja Bežka, ki so kljub zgolj slovničnemu pristopu k vprašanju izredno natančno ugotovili posebnost funkcije nekaterih glagolov v določenem tipu izjave.

⁵ Tako je Škrabec poimenoval glagole, ki so mu služili za izvršitev dejanja: skratka, s kategorijo praesens effectivum je Škrabec dejansko teoretično ločil to, kar danes po Austinovem zgledu imenujemo performativ (točneje: eksplicitni performativ), od konstativa. V tem pogledu je Škrabec bolj kot Austinu blizu Benvenistu (prim. Benveniste, Emile, *La philosophie analytique*, v: "Les Etudes philosophiques", 1963).

je torej nujno treba razumeti tako:

- *Obljubljam ti, da pridem jutri.*
- *Obljubil je, da pride jutri.*

Nedovršnik eksplicitnih glagolov je torej telični⁶ nedovršnik. Ali vsaj: o njem lahko trdimo (in moramo trditi, sicer bi izjava lahko bila neuspešna), da se v vzpostavljanju vezi med izjavljalcem in sogovornikom obnaša kot telični nedovršnik.

Treba je vsekakor omeniti, da performativ sam po sebi ni ne teličen ne ateličen - performativ je dejanje, opravljeno z izjavo. Lažje bi bilo trditi, da je teličen/neteličen glagol, ki se v izjavi pojavlja. Vendar pa nas sam Comrie opozarja, da je isti glagol lahko glede na sobesedilo teličen oz. ateličen. Kako torej govoriti o (nujni) teličnosti slovenskega performativa, izraženega z nedovršnikom?

Performativ zadobi telični značaj, v kolikor si ga zamišljamo znotraj kompleksne govorne (sporočevalne) situacije. Performativ je dejanje, ki ima vsaj dva pola - pol izvajalca, v tem primeru izjavljalca, in pol naslovnika, slušatelja ali kakorkoli že imenujemo tistega, na katerega je izjava naslovljena. Nam se zdi še najprimernejši termin "sogovorec" oz. "soizjavljalec", ker podčrtuje njegovo aktivno, ne pa pasivno vlogo pri dejanju samem. Soizjavljalec je namreč tisti, ki performativ najprej prepozna za performativ, v naslednji fazi pa mu določa teličnost, kar je pri slovenskem nedovršnem performativu predpogoj za njegovo posrečenost.

Še druge definicije teličnosti, ki nam jih posreduje Comrie, popolnoma sovpadajo s pojmom performativa. "Telična situacija predpostavlja proces, ki se vrši do nekega točno določenega končnega trenutka, preko katerega se ne more nadaljevati,"⁷ pravi Comrie. Performativ je, če ga analiziramo v luči te definicije, prav gotovo teličen: dejanje, izjavljeno z njim (v njem), mora biti nujno izvršeno; prav tako kot je nujno, da je performativna formula izrečena - v nasprotnem primeru je performativ ponesrečen ali, v skrajnem primeru, ni performativ. Kar enostavno pomeni, da je neke vrste teličnost nujna tako iz vidika lokucije kot ilokucije - skratka, struktura uspešnega performativa je v marsičem enaka strukturi teličnega glagola (dejanja).

Vendar je ugovorov k tej teoriji mnogo. Predvsem: telični glagol mora imeti ob sebi direktni objekt, predmet.⁸ Glede na predmet določujemo teličnost oz. ateličnost glagola. Pri performativih stoje stvari nekoliko drugače. Seveda lahko trdimo, da ima tudi performativ (ali bolje: performativni glagol) ob sebi neke vrste objekt, čeprav je ta pogosto izražen z odvisnikom:

- *Obljubljam ti, da pridem jutri.*
- *Ukazujem ti, da napišeš tista pisma.*

⁶ Opiramo se tu na ločitev med teličnimi in ateličnimi glagoli, ki jo je predlagal Comrie (prim. Comrie, *Aspect. An introduction to the study of verbal aspect and related problems*, Cambridge University Press, 1976). Med analizo dveh povsem podobnih primerov (*John is singing* - *John is making a chair*) ugotavlja Comrie bistveno strukturalno razliko. V prvem primeru, ne glede na trenutek, ko John neha prepevati, bo mogoče reči, da je John prepeval - končni rezultat prepevanja se ne spreminja glede na trenutek, ko John preneha peti. V drugem primeru, ravno nasprotno, bo mogoče reči, da je John napravil stol samo v primeru, da je prenehal z delom, potem ko je bil stol že pripravljen. Če neha prej, stola ne bo (ali ne bo dokončan). V tem primeru govorimo o teličnih glagolih, glagolih, ki so usmerjeni v neki cilj (iz grščine: *télos* = cilj, namen).

⁷ Comrie, op. cit. str. 45.

⁸ Comrie navaja primere, kot: *John is making a chair. John has made a chair*. Samo glede na končni položaj stola lahko rečemo, da je glagol teličen.

Seveda pa je tudi v tem tipu izjave lahko prisoten čisto običajni objekt:

- *Prisegam ti zvestobo (prisegam ti, da bom zvest).*

Toda med temi primeri in Comriejevimi obstaja bistvena razlika. V primeru izdelovanja stola, ki ga citira Comrie, lahko rečemo, da je John opravil delo samo, če je res izdelal stol (in je torej sedaj stol izdelan, pripravljen, dokončan). V našem primeru obljube, ukaza ali prisege pa ne moremo reči, da X ni obljubil, če ga naslednji dan ni bilo na zmenek. V takem primeru govorimo o nedržani obljubi ali neiskreni obljubi, če je X že prej vedel, da ga ne bo. A kljub temu: to je še vedno obljuba, čeprav se je pri njenem udejanjanju nekaj prelomilo.⁹ Kateri je torej tisti element, zaradi katerega uvrščamo *obljubljam ti, da med telične glagole*? Zakaj naj bi bil *obljubljam ti, da* bolj podoben stavku *John izdeluje stol* kot pa *John prepeva*? Teličnost, bi se zdelo, ne prihaja od objekta. Tega lahko v določenih primerih celo izpuščamo, in sicer takrat, ko je smisel izjave (njena performativnost) jasen iz konteksta. V nekoliko poenostavljeni obliki bi to lahko prikazali kot:

- *Prideš jutri?*

- *Seveda. Obljubljam.*

Obenem pa se bi zdelo nekam čudno, če bi se dva takole pomenkovala:

- *Delaš stol?*

- *Delam.*

V tem primeru bi bilo treba najmanj dodati zaimsek: *delam ga*.

Povrnimo se k performativu. Kako opravičiti teličnost nedovršnega gagola, ki nastopa v izjavi? Kaže, da je teličnost v glagolu samem, da torej ni stvar prisotnosti (tudi morda implicitnega) objekta. Toda dokazati, da je teličnost v glagolu samem, je težko - na to nas opozarja že Comrie.¹⁰ Kaj je torej tisto, kar določa, da je glagolska oblika *is singing* telična v primeru *John is singing five songs* in atelična v primeru *John is singing songs*? Glagol je isti, všteti čas, naklon, osebo, vid. Predmet je prisoten v obeh primerih.

Če si sedaj ponovno ogledamo Comriejeve primere, opazimo, da so vedno dvodelni. Sestavljata jih neke vrste trditev in odgovor nanjo.

- *John is making a chair.*

- *John has made a chair.*

Odgovor, kot smo ga imenovali, pravzaprav sploh ni odgovor: je neke vrste replika, trditev, ki sledi prvi trditvi in konstataciji o uspehu dejanja, ki ga prva trditev opisuje, naznanja, predstavlja. V luči druge trditve je prvi glagol teličen. Zato jo, v sklopu sodbe o teličnosti, imenujem so-trditev. Podobno je s performativnimi izjavami. Že prej smo navedli kot primer dvojico so-izjav:

- *Obljubljam ti, da pridem jutri.*

- *Obljubil je (da pride jutri).*

⁹ O takih primerih sta razpravljala že Austin in Searle. Pri tem gre omeniti še razliko med prvim in tretjim primerom (obljubo in prisego) na eni strani ter drugim primerom (ukazom) na drugi.

¹⁰ "Thus although *John is singing* describes an atelic situation, the sentence *John is singing a song* describes a telic situation, since this situation has a well-defined terminal point, namely when John comes to the end of the song in question. *John is singing songs* is again atelic, whereas *John is singing five songs* is again telic." Comrie, str. 45.

Že prej smo opazili, da je za telične glagole nujno, da jih sogovorec prepozna za take, za telične. Ta nuja je toliko bolj izrazita, ko gre za performativne glagole. Če namreč za Johna nihče ne pove, da je izdelal stol, bo kos pohištva ravno tako pripravljen za uporabo; po drugi strani, če nekdo reče, da je John izdelal stol, a to ne drži, pač ni nikakršnega stola. Skratka: teličnost je v tem primeru morda res odvisna od sogovorca, uspeh dejanja pa ne.¹¹

Zdelo bi se, da stojijo stvari pri izjavi tipa *obljubljam* nekoliko drugače. Tu je sogovorec nujen ne samo za to, da konstatira teličnost glagola, pač pa (s tem) tudi dovršenost dejanja, ki ga glagol izvršuje. Obljuba je obljuba samo v primeru, da jo za tako tudi prepoznamo; v nasprotnem primeru je to pomanjkljiva, neuspešna obljuba. Če sogovorec najavi, da je X obljubil, bo lahko prišlo do cele vrste preobratov in novih stanj, ki bi sicer ne bili mogoči. V nasprotnem primeru, če denimo sogovorec najavi, da X ni obljubil (ali celo če se sogovorec ne izreče) bo X-ova obljuba kljub dobri volji izjavljalca in pravi proceduri še vedno neuspešna, pomanjkljiva obljuba.

Teličnost a posteriori je za performativ nujna. Naj bo glagol perfektiven ali imperfektiven,¹² sogovorec (oz. soizjavljalec) mora v njem zaznati dovršenost dejanja, ki ga z glagolom izvršujemo.

Kaže, da smo vsaj delno odgovorili na vprašanje, zakaj so nedovršni glagoli v slovenskih performativih sploh mogoči. Mogoči so, ker je mogoča intersubjektivnost performativnega dejanja, so-izjavljanje performativa. Preostaja nam, da dokažemo, zakaj so nedovršni glagoli znotraj "intersubjektivnega performativa" ne samo mogoči, pač pa celo nujni.

Nedovršnik kot nujni glagolski vid performativa: hipoteza o "lebdeči sodbi". (Intersubjektivnost je nujna.)

Oglejmo si поблиže enega od odstavkov iz Škrabčevega opusa: "Po moje bi se moralo reči: 'tebi se milega storim'. Ali ne? Nikaker! Bogu sem morem milega delati; ali se mu pa res milega storim, ko bi to izrekel, tega ne morem vedeti."¹³ Sam po sebi je odstavek nadvse podoben tisočerim drugim, kjer Škrabec razpravlja o rabi tega ali onega glagolskega vida (med drugim tudi v eksplicitnih performativih). V nečem pa se primer razlikuje od številnih drugih: v teh vrsticah je avtorju uspelo, da je preko prvotnih namenov z izredno natančnostjo izoliral intersubjektivnost performativa. Gre namreč za slednje: Škrabec vseskozi zagovarja tezo, da je treba pri eksplicitnem performativu uporabljati dovršne glagole, se pravi *obljubim* namesto *obljubljam*, *ukazem* namesto *ukazujem*. Edina izjema: *bogu se milega delam* namesto *bogu se milega storim*. Izjema ni "slovnična" - se pravi, da izjemna vsekakor ni glagolska dvojica *delati se/storiti se*. Tu gre za posebnost v odnosu vernik - bog, ki se šele v naslednjem trenutku izraža preko jezikovnih (v tem primeru glagolskih) oblik. Škrabčeva intersubjektivnost je (kljub temu, da je odnos človek - bog za naše pojme nekoliko neobičajen) popolna: sogovorec ne samo "prejema", razumeva performativ, pač pa ga

¹¹ Tudi zato, ker je dejanje v tem primeru od trditve ločeno - John ne izdeluje stola, s tem da pravi: "Izdelujem stol".

¹² Da je tudi glagolski vid po svoje relatiiven pojem, je opazil že Stanislav Škrabec (prim. Škrabec, Stanislav, 'Praesens effectivum II', v: *Cvetje z vertov sv. Frančiška*, XXVII/10 - XXIX/7, Gorica 1910-1912).

¹³ Škrabec, Stanislav, 'Praesens effectivum II', v: *Cvetje z vertov sv. Frančiška*, XXVII/12, Gorica 1910.

tvori. Sogovorec tvori performativ s tem, da ga kot performativ razume in da ga razume za teličnega, pa tudi s tem, da ob izjavi tvori še vse tisto, kar ni izjava, a sodi kljub temu v performativ, v njegov domet.

Kar se Škrabčevega primera tiče, je stvar popolnoma jasna, tako rekoč paradigmatična: *bogu se milega delam* pomeni, da bo samo bog lahko sprejel moj izraz pokorščine in mi naklonil svojo milost; jaz mu lahko samo izrazim, predstavim svojo željo, da bi mu bil drag. Škrabec pripisuje božjemu sogovorniku seveda neki čisto poseben status, tudi znotraj performativa - bog ni prisiljen, ne more biti prisiljen, da kar tako, z zaprtimi očmi sprejme performativ, ne da bi bil sam pri tem dejaven, ne da bi bil pri tem sam akter nekega dejanja znotraj performativa. V tem je razlika med božjim in človeškim sogovornikom, kajti človeku ni dano, da bi posegal v dejanja (tudi performativna dejanja) svojega bližnjega; človek mora sprejemati performativno danost. Toliko Škrabec.

Mi pa lahko Škrabčevo misel, ki je po svoje kristalno čista, čeprav omejena na relacijo človek - bog, razširimo na običajno performativno relacijo človek - človek. Kljub temu, da je status glagola *obljubljam* znotraj performativa vedno nekoliko svojevrsten, lahko brez pomislekov primerjamo Škrabčev bog, *tebi se milega delam/storim* z našim primerom *obljubim/obljubljam ti, dragi prijatelj, da pridem jutri*.

Kar vzbuja pri tem posebno zanimanje, je dejstvo, da Škrabec ugotavlja, kako je v primeru relacije človek - bog (mi pa bomo rekli: v primeru relacije govorec - aktivni sogovorec v intersubjektivnem razmerju znotraj performativa) dovršnik nemogoč. Performativ mora biti, to vsekakor, dovršeni performativ, dovršena izjava; kot takega ga mora sogovorec tudi prepoznati. V naslednji fazi pa mora biti performativ tudi takega tipa, da ne samo dopušča, pač pa tudi predvideva repliko sogovornika, njegovo so-izjavljanje performativa, ki ga je govorec (oz. prvi sogovorec) uvedel.

Škrabec se točno zaveda, da imajo samo imperfektivni, nedovršni glagoli možnost, da izrazijo aktivno vlogo sogovornika, s tem da ga vključijo v izjavo. Njegova vključitev v performativ je nujna. Dejanje, ki ga izraža nedovršnik, je znotraj performativa nevtravno, viseče, v določenem smislu. Zato je pri tem nujna prisotnost (morda le predpostavljena prisotnost) sogovornika, ki v prvi fazi zagotavlja dovršenost izjave (ali njeno teličnost), nato pa še celo vrsto aspektov, ki so s teličnostjo povezani, v katere teličnost vodi.

Enega od teh aspektov so tudi že odkrili Škrabčevi sodobniki: gre za koncept uspeha (ali vspeha, kot so mu sami pravili).¹⁴ Nedovršni glagoli ne izražajo uspeha dejanja, so pravili. Mi bi lahko ta *uspeh* prevedli z izrazom, ki je performativni teoriji bolj domač - s *posrečenostjo*. S tem seveda ne mislimo reči, da je posrečenost performativa v kaki meri odvisna od glagolskega vida. Hočemo samo reči, da perfektivni glagol nekako zahteva posrečenost dejanja, ki ga izraža; skuša jo predstaviti za nujno in jo na nek način imponirati sogovorniku. Imperfektivni glagol, nasprotno, abstrahira pojem posrečenosti/neposrečenosti; v razmerju s tema dvema poloma zahteva nedovršnik nevtravnost; predstavlja se kot nevtralen. Sodba o posrečenosti (ali neposrečenosti) je torej v zakupu sogovornika - nikakor je ne more sugerirati govorec z uporabo perfektivnega glagola. Prvi sogovorec si ne prisvaja pravice, da bi zagotavljal posrečenost dejanja (kar bi bilo vsekakor nemogoče, saj bi potemtakem vse teoretiziranje o posrečenosti zreducirali na govorčev intencijo posrečenosti); prvi sogovorec se z uporabo

¹⁴ Prim. Šuman, J., *Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni*, Matica slovenska, Ljubljana, 1881 ali Janežič, *Slovenska slovnica*, 1964.

nedovršnega glagola celo odpoveduje vsakršnemu namigovanju na posrečenost, predlaganju posrečenosti, kar bi lahko omejevalo vlogo drugega sogovorca. Imperfektivni glagol, v tem primeru, ni ne-dovršni, saj bi tak bil le v primeru, ko bi ostal brez kakršnekoli replike, izrečen v nekem vakuumu, kjer bi ga niti sam izjavljalec (ki v določenih primerih lahko opravlja vlogi prvega in drugega sogovorca) ne mogel doumeti.

Imperfektivnost performativnega glagola je torej ne samo mogoča, pač pa tudi nujna.

Mogoča je, če ostajamo znotraj opozicije telic/atelic - v tem primeru bi nedovršnik prevzel značaj teličnosti, ki je za performativ nujen. Že od te prve faze zahteva performativ ne samo nekega govorca, pač pa še sogovorca (oziroma, kot smo to drugače povedali, prvega in drugega sogovorca, prvega in drugega izjavljalca).

Nedovršni glagolski vid pa je nujen, če hočemo, da ima soizjavljalec ne samo nalogo, da prepozna teličnost glagola, ampak tudi uspeh (ali neuspeh) dejanja, ki ga s performativom nameravamo opraviti.

Če želimo torej razumeti značaj nujnosti, ki ga je slovenski jezik namenil nedovršniku znotraj performativa, moramo performativ razumeti za intersubjektivnega. V nasprotnem primeru uporaba nedovršnika ne bi bila niti mogoča niti smiselna.

OSNOVNA BIBLIOGRAFIJA

- Austin, J. L., *Kako napravimo kaj z besedami*, Studia humanitatis, Ljubljana 1990.
- Bežek, V., *"Slovnikiški razgovori"*, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1891.
- Comrie, B., *Aspect. An Introduction to the Study of Verbal Aspects and Related Problems*, Cambridge University Press, Cambridge 1985.
- Janežič, A., *Slovenska slovnica za domačo in šolsko rabo*, Liegl, Celovec 1864.
- Lyons, J. L., *Semantics*, Cambridge University Press, Cambridge 1977.
- Nežmah, B., *"P. Stanislav Škrabec - slovenski Austin"*, Problemi-razprave, 7-8, Ljubljana 1987.
- Perušek, R., *"O rabi dovršnih in nedovršnih in glagolov v novi slovenščini"*, Jahresbericht des k.k. I. Statthausgymnasium zu Leibach, Ljubljana 1910.
- Perušek, R., *"O rabi dovršnih in nedovršnih glagolov"*, Ljubljanski zvon, Ljubljana 1910.
- Pintar, L., *"Jezik v Matevža Ravnikarja Sgodbah svetiga pisma sa mlade ljudi"* (recenzija), Ljubljanski zvon, Ljubljana 1890.
- Pintar, L., *"O rabi dovršnih in nedovršnih glagolov v novi slovenščini"* (recenzija), Ljubljanski zvon, Ljubljana 1910.
- Sbisà, M., *Atti linguistici, azione, interazione*, Università degli Studi di Trieste, Trst 1972.
- Sbisà, *Gli atti linguistici*, Feltrinelli, Milano 1978.
- Škrabec, S., *Bom! Odperta pisma gospodu ...u ...u v ...h"*, Cvetje z vertov sv. Frančiška, X/1 - X/3, Gorica 1892.
- Škrabec, S., *"Boj z učeno senco"*, Cvetje z vertov sv. Frančiška, XVI - XVII/6, Gorica 1897-1898.
- Škrabec, S., *"Praesens effectivum"*, Cvetje z vertov sv. Frančiška, XXIII/7-8, Gorica 1906.
- Škrabec, S., *"Praesens effectivum II"*, Cvetje z vertov sv. Frančiška, XXVII/10 - XXIX/7, Gorica 1910-1912.
- Šuman, J., *Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni*, Matica slovenska, Ljubljana 1881.
- Verscuereen, J., *The conceptual basis of performativity*, John Benjamin Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia 1995.
- Žagar, I. Ž., *"Kako obljubiti"*, Problemi-razprave, 1, Ljubljana 1989.
- Žagar, I. Ž., *"Ali je performativ v slovenščini sploh mogoč"*, Problemi-razprave, 7-8, Ljubljana 1987.
- Žagar, I. Ž., *Zagatnost performativnosti ali kako obljubiti*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1989.